

ԱՆԻԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ

Զ.

Պայտից-սուր

Տաղտկալից աշունն էր սկսուել . . .

Թոեւ էին ծիծեռնակները, դաշտերն ու լեռները գունատուել, ևրկինքը գորշ գոյն ստացել, որի վրայ միշտ սողում էին անվերջ, վհատեցուցիչ ամպեր . . . Բնութիւնը մեռնում էր . . . Մեռնում օրէցօր. գարնանը կրկին արթնանալու, կրկին զուարթանալու յոյսով, այն ինչ մարդկանց օրտերին պատում էր մի տեսակ թախիծ, մի անսակ կսկիծ, որ անջնջնի կերպիւ դրոշմում էր այնտեղ մի խոր ակօս . . . Մարդիկ զգում էին, որ մի ձմեռն էլ գլորում է յաւիտեականութեան գիրկը, որ նրանք մի տարով էլ մօտենում են դէպի անդառնալի կորուստը . . .

Անշնանային ցուրտ քամին փչում էր Անիի դաշտավայրում եւ մաղում անձրեւի կաթիլները։ Անի քաղաքի մէջ այդ միջոցին դադարել էր շաւր-ժողովրդի, դադարել էին մանուկների ճչիւնը, փողոցների աղմուկն ու ժխորը, Ամեն տեղ լուռ էր եւ խաղաղ։ Զորս կողմը արբում էր արդէն խաւարը, տեղ տեղ միայն առկայծում էին լոյսի թոյլ ցլմունքները։

Այդ միջոցին Անիի պարիսպներից դուրս, մի առանձնացած փոքրիկ խուղում վառ կերպիւ առկայծում էր կանթեղի լոյսը։ Գետնափոր էր այդ խուղը, որի առաջ ընկած էին պայտեւու փայտեր եւ մի քանի պայտեւու գործիքներ։ Այդ խուղը, որի մէջ բնակւում էր դարբին Ղեււոնդը եւ իւր աղջիկ Լուսիկը, գտնւում էր Անի քաղաքը տանող ճանապարհի վրայ, ուր արեւի ծագելուց մինչեւ մուսքը դարբին Ղեւոնդը պայտում էր անցորդ եղների եւ ձիերի ոտքերը, իսկ այնուհետեւ, մինչ չեւ խոր գիշեր, նա պայտեր էր կռում եւ ապա թէ խոնջացած մարմնով քուն մտնում, մինչդեռ նրա աղջիկը հոգում էր տան պիտոյքները։ Մի քանի տարի էր, ինչ վախճանուել էր դարբին Ղեւոնդի կինը եւ տան բոլոր հոգսերը ծանրացել էին Լուսիկի վերայ։ Նա էր լուանում կառւիքը, կարում, կարկատում հանդերձները, կթում իրենց ունեցած միակ կովը եւ իւր ու պանիր պատրաստում։

Հանդիսա ու խաղաղ էր անցնում ձերունի դարբնի կեանքը եւ նա միշտ, գործը վերջացնելուց յետոյ, դիմում էր իւր սիրուն աղջկան ու ասում.

« Լուսիկ ջան, բեր տեսնե՞ք ի՞նչ ես պատրաստել հօրդ համար »։

Իսկ Լուսիկը ժպտաւ երեսին, վառվռուն աչքերով, շապով փռում էր

Թախտի վրայ կապոյտ ավոտցը : շարում աշտեղ բոգոնն ու լաւաշը ու թանէ տաք ապուրը եւ ապա երկուսն էլ նստելով կողք կողքի, ուտում էին Աստուծոյ տուած կերակուրը եւ ապա ճրագը հանգցնելով քնոյ հրեշտակը տարածում էր իւր հովանի թեւերը մինչեւ կհնարար յոյսի առաջին ցումունքները :

Սակայն այս գիշեր այդպէս չէր դարձին Ղեւոնդի խուղը : Դարբին Ղեւոնդի դէմքը մոայլ էր ու խիստ : Նա շտապ շտապ երկաթը կրակն էր կոխում, շիկացնում նրան եւ ապա զնդանի վրայ դնելով մուրճով ծեծում նրան, կրկին կրակը կոխում, կրկին հանում եւ դարձեալ ծեծողով : Եւ զարմանալի բան : Մուրճի տակ երկաթը փոխանակ պայտի ձեւ ստանալու, երկար եւ տափակ ձեւ էր ստանում, որ ամենուին պայտի նմանութիւն չունէր : Այս գիշեր կարծես ինքն էլ չէր հասկանում թէ ինչ է շինում : Նկատելի էր միայն, որ նա խիստ վրդոված, խիստ յուզուած էր եւ մտքերը կրծում էին նրա սիրտն ու հոգին :

Գործը վերջացնելու սովորական ժամն արդէն անցել էր, բայց դարբին Ղեւոնդը սեղից չէր շարժւում. նա հնոցը աւելի էր շիկացնում եւ կարծես ամենեւին մտադրութիւն չունէր գործը ընդհատելու, այն ինչ Լուսիկը ընթրիքը պատրաստել էր եւ հօր վեր կենալուն էր սպասում : Մի քանի անգամ նա մօտեցաւ հօրը եւ զարմացաւ նրա օտարոտի դէմքի արտայայտութիւնից : Իւր հօր դէմքը առաջուայ նման հեղ եւ բարի չէր, այժմ խրոխտ եւ սպառնալից էր : Ի՞նչ բան արդեօք վրդովել էր իւր հօրը, ո՞վ արդեօք բարկացրել էր նրան — չգիտէր, բայց այս անգամ երբ նկատեց, որ իւր հայրը փոխանակ պայտի, ուրիշ բան է շինում — սարսափեց :

— Հայրիկ, սիրելի հայրիկ, կանչեց Լուսիկը սրտասրով :

Դարբինը չլսեց աղջկայ ձայնը. նա ուժգնութեամբ մուրճը զարկում էր սալին եւ շիկացած երկաթը փափկացնում :

— Հայրիկ, միթէ ինձ չե՞ս լսում, եւ յաշեց նրա փնշը :

Դարբինը գագաբեցրեց մուրճ զարկելը, դէմքը շուռ տուեց գէպի իւր աղջկիկը եւ մի քանի վայրկեան լուռ, անմիտ աչքերով Լուսիկին նայեց : Կարծես այդ վայրկեանին նա չէր ճանաչում իւր աղջկան, կարծես իւր սիրելի աղջկիկը չլինէր առաջը կանգնած :

— Հայրիկ, ի՞նչ է պատահել քեզ, սարսափած կանչեց Լուսիկը :

Դարբին Ղեւոնդը ցնցուեց. նա կարծես յետ մղեց իրենից մոայլ մտքերը եւ նրա դէմքը մի վայրկեանում կրկին ստացաւ իւր սովորական արտայայտութիւնը : Նրա դէմքը այժմ հեղ էր ու լարի եւ այդ հեղ ու բարի դէմքի վրայ փայլեց երանութեան մի ժպիտ :

— Ի՞նչ է, Լուսիկ, իմ աննման աղջիկս, պատասխանեց դարբինը :

— Դու հիւանդ չե՞ս, հայրիկ :

— Օ՛ր. . . ո՛չ, աղջիկս, ես հիւանդ չեմ, թող Տէրը պահէ ինձ հիւանդութիւնից :

— Այդ ի՞նչ ես շինում, հայրիկ, դու ինձ վախեցնում ես :

— Հը՛մ, ի՞նչ եմ շինում, միթէ չե՞ս տեսնում, իմ աննման լուսիկ, թէ ինչ եմ շինում: Ի՞նչ էր շինում հայրդ մինչեւ հիմա :

— Պայտեր: Բայց դրանք պայտեր չեն, հայրիկ :

— Այո, պայտեր չեն, աղջիկս, սրեր են, սրե՛ր: Պայտերը սրերի փոխուեցան: Այժմ հայրդ էլ պայտեր չէ շինում չորքոտանիներու ոտքերը պայտելու, այլ սրեր է շինում թշնամիների սիրտը մխելու, ասաց դառն ժպտով դարբին Ղեւոնդը եւ վերջին շիկացած երկաթն էլ տափաւ կացնելով չարեց մի կողմը եւ մուրճը ցած դնելով՝ ասաց .

— Այսօր բաւական է: Այժմ պէտք է ընթրիք ունել եւ հանգստանալ :

— Դու ինձ սարսափեցնում ես, հայրիկ, այդ ինչ սրեր են եւ ինչո՞ւ համար :

— Ամեն բան կիմանաս, դուստրս, համբերութիւն ունեցիր, միայն ցաւում եմ, որ մեր այսօրուայ հիւրը չեկաւ: Ես հարկաւոր լուրեր ունէի նրան հաղորդելու :

— Ո՞վ չեկաւ, հայրիկ :

— Գոհարիկը Միթէ՞ չգիտես, որ նա մեզ միշտ այցելում է: Երեւի այս գիշեր անձրեւը արգելք եղաւ նրա գալուն :

Լուսիկը էլ ոչինչ չհարցրեց: Նրանք սեղանն նստան եւ սկսեցին վաշելիւ ընթրիքը: Անձրեւը կրկին մաղում էր եւ աշնանային քամին իւր նուազը ածում: Հենց այդ ժամանակ դրսից ոտնաձայներ լսուեցան եւ ապա, քիչ յետոյ, հետեւեալ խօսքերը՝

Ինձ մի հարցնէք ո՞վ եմ ես

Սիրուն ու չէն Անին եմ ես :

— Խենդն է, կանչեցին հայր ու գոսարը եւ աչքերը դպլի դուռը ձգեցին :

Յիրաւի, մի քանի վայրկենից յետոյ խուղի դռներում երեւեցաւ մեզ ծանօթ խենթի աժդահայ կերպարանքը իւր մեծ փայաք ձեռքին :

— Ողջոյն բարեկամներիս, ասաց նա, փայաք մի կողմը գրեց եւ մօտեցաւ նրանց: — Ինչպէս երևում է լաւ ժամանակ հասայ եւ արժանի կը լինեմ Լուսիկի քնքոյշ մատներով պատրաստած անուշ ապուրը ուտելու :

— Համեցէք, համեցէք, մեր դէլի վերայ տեղ ունես, ասաց դարբինը ուրախացած, տեղ տալով նրան :

Խենթը նստեց, փայտեայ գրղալով մի քանի ումպ ապուր խաչտեց եւ ապա յետ նստելով ասաց .

— Ո՛ւՖ, օրհնուես դու, Լուսիկ, սիրտս հովացաւ :

— Գո սիրաւը շատ շուտ է հովանում, խենթ, իսկ իմը, օ՛ . . . Գո տուած լուրը ինձ այրում խորովում է, պատասխանեց Ղեւոնդը :

— Է՛հ, վարպետ, այդ տեսակ փոթորիկներ շատ են եկել ու գնացել, այդ էլ կանցնի : Բայց ափսոս, որ այն մէկին բաց թողի եւ նա տարաւ իւր հետ սեւ Մարդու թուղթը : (Այդպէս էր անուանում խենթը Վեստ Սարգսին) :

— Հա, տարաւ, բայց ո՞վ գիտէ ինչ թուղթ էր :

— Սատանան նրա հետ, մեր Վահրամ իշխանը մեռած չէ, որ Վեստ Սարգսը կարողանայ մի բան անել : Բայց ցաւում եմ որ Գոհարի սիրաւը կը վրդովուի :

— Այսօր նա պիտի գար, չեկաւ : Դու յայտնեցի՞ր նրան եղելու թիւնը, խենթ, հարցրեց դարբինը :

— Ձէ, գեռ չեմ յայտնել : Վաղը, անշուշտ, ես ամեն բան կը յայտնեմ :

— Իսկ ի՞նչ են ասում նրա որդեգրները :

— Օ՛ . . . Նրանք օրհնում են Գոհարի կեանքը : Թող այդ տեսակ օրիորդների թիւը բլրապատիկը դառնայ : Հարիւրաւոր որ որեւի եւ աղքատներ օգտւում են նրա բարիքներից :

— Այդ մենք գիտենք, խենթ, բայց տեսնենք, ի՞նչ կասի օրիորդը Վեստ Սարգսի վարմունքի մասին : Տեսնենք նա կրկին իւր բարու թեամբ ուշադրութիւն չի դարձնի թէ՞ նշանակութիւն տալով կը զգուշանայ : Ձէ՞ որ Վեստ Սարգսը գործում է ուղղակի Վահրամի, իւր հօր բէմ :

— Այդ թողնենք, վարպետ, խենթը խիստ յօգնած է, այսօր հարիւր տուն է շրջել եւ բաժանել օրիորդի տուած դրամները : Նա քնել է ուղում, ասաց խենթը եւ վեր կացաւ տեղից :

Լուսիկը սփռողը ժողովեց, իսկ խենթը մի երգ մրմուռով սկսեց քայլել խրճի մէջ, երբ նկատեց հնոցի մօտ թափած սրերը :

— Այս ի՞նչ ես շինում, վարպետ, ասաց նա գիմելով Ղեւոնդին :

— Ձե՞ս տեսնում, — սրեր :

— Իսկ պայտե՞րը :

— Պայտերը էլ ձեռք չեն տալիս : Այժմ սրեր են պէտք մեր Վահրամին պաշտպանելու :

— Հա՛ . . . հա՛ . . . հա՛ . . . Ապրիս, վարպետ, երեւում է որ փորձուած մարդ ես : Վաղօրօք սրեր ես պատրաստում թշնամիների կուրծքը մխելու :

Անցաւ կարճ ժամանակ եւ խորին լռութիւնը տիրեց այդ տեղ :

է.

Սեւ մարդը

Երկու ձիաւոր Անի քաղաքից դուրս գալով , ճանապարհները բռնեցին զէպի Սուրմառուի բերդը եւ դանդաղութեամբ առաջ էին գնում : Զիաւորներից մէկը Հայոց թաղաւորութեան խնամակալն էր՝ գոռոզ իշխան Վեստ Սարգիսը , իսկ միւսը նրա հաւասարիւմ ծառայ՝ Եղօն :

Մտայլ էր իշխանի գէմքը , մտայլ էր ծառայի գէմքը : Ո՞ւր էին գնում նրանք եւ ինչո՞ւ երկուսն էլ տխուր էին — յայտնի չէր : Սակայն երկուսի գէմքից էլ նկատելի էր , որ նրանց հոգին յուզուում է , որ նրանք վրդովուած են , անհանգիստ եւ որ մի ինչ որ սանջում է երկուսին էլ : Ձէր խօսում տէրը , չէր խօսում ծառան , նրանցից ամեն մէկը իւր մտքի հետ ընկած առաջ էին գնում , մինչեւ որ հասան մեզ ծանօթ դարբին Ղեւոնդի խուղի առաջ եւ կանգնեցրին ձիերը : Դարբին Ղեւոնդը նստած էր իւր զնդանի առաջ եւ մի ինչ որ երկաթի կտոր դրած սալին — մրճում էր : Նա չէր էլ նկատել թէ ինչպէս երկու ձիաւոր կանգնել էին առաջը եւ իրեն էին նայում :

— Եղօ , ցած իջիր , պէտք է ձիուս ոտքը պայտել , թէ չէ նա ինչ որ սկսում է կաղել :

Եղօն ցած թռաւ եւ բռնելով Վեստ Սարգիսի ձիու սանձը , օգնեց իշխանին իջնելու :

Դարբին Ղեւոնդը դեռ ապշած նայում էր իշխանին , երբ Եղօն գոռաց նրա վրայ :

— Է՛յ , տխմար , ի՞նչ ես ապուշի նման նայում , չե՞ս տեսնում , իշխանն է , պէտք է նրա ձին պայտել :

Դարբինը ակամայից գլուխ իջեցրեց իշխանին եւ ապա տեղ ցոյց տալով նրան նստելու , ինքը գործի սկսեց :

« Հը՛մ , լաւ բանի համար չէք լինի գնալիս , մտածեց Ղեւոնդը , ես ձեր ձիերը այնպէս պայտեմ , որ կէս ճանապարհին մնաք : »

Նա վերջացրեց գործը եւ ապա դառնալով իշխանին , ասաց .

— Պատրաստ է , Տէր :

— Լա՞ւ պայտեցիր , վարպետ :

— Հրաշալի , Տէր , ամբողջ տարի բաւական է , ասաց դառն ժպիտով Ղեւոնդը :

— Այլ ինչ , վարպետ , ասաց իշխանը եւ հեծնելով ձին , մի ոսկի չալրտեց վարպետին : Բայց Ղեւոնդը չտապով բարձրացնելով գրամը գլմեց իշխանին ասելով .

— Տէր , այս ոսկին ես չեմ կարող ընդունել :

— Խօնչու, վարպետ, Խօնչու չես կարող ընդունել, զարմացած հարցրեց իշխանը ձիու սանձը քաշելով :

— Այս ոսկին, Տէր, այս ոսկին . . .

— Խօնչ այդ ոսկին :

— Մեր մեծ իշխանից դրամ չենք վերցնում, ասաց Ղեւոնդը եւ երեսը շուռ տուեց :

— Լաւ, ասաց Վեստ Սարգիսը եւ մտաւ կեց ձիուն :

Նրանք առաջ դնացին, այն ինչ Ղեւոնդը երկար ժամանակ դուռնալու էր նրանց ետեւից եւ ինքն իրեն միմուռ :

— Որովհետեւ քո ոսկու մէջ թոյն կայ, իշխան, թո՛յն, օձի թոյնից էլ զօրաւոր :

Ղեւոնդը կրկին գործի սկսեց, այն ինչ իշխանն ու ծառան սլանում էին առաջ, երբ նրանք բաւական առաջ դնացին, երբ նրանք չրջապատուեցան լուռ դաշտերով, այն ժամանակ Վեստ Սարգիսը դանդաղեցրեց ձիու ընթացքը եւ մօտ կանչեց ծառային :

— Նղօ՛, ասաց նա, մօտ արի, մեր անելիքի մասին խօսենք, Գիտեմ դու հաւատարիմ ես ինձ, ուստի ես քեզանից գաղտնիք չեմ պահում : Այս բնութեան ծոցում մենք ապատ ենք եւ ոչ ոք չի կարող լրտեսել մեզ :

— Հրամայիր, Տէր, ես պատրաստ եմ լսելու : Նղօն, իշխա՛ն, քո սարուկն է ու կեանքը պատրաստ է քեզ համար զոհելու :

— Գիտեմ : Բայց լսիր . ինձ մանրամաս մէկ էլ պատմիր թէ ո՞ւր է թագնուած պատանի Գագիկը, կամ ուելի լաւ է ասել, ո՞ւր են թաղցրել նրան :

— Նա Անապատի վանքումն է ապաստանած, Տէր : Նո եւ Մարկոսը լաւ լրտեսեցինք նրա տեղը : Վա՛հրամանք ամէն կերպ աշխատում են գաղտնի պահել եւ նրա հետքը ծածկել, սակայն նրանք չգիտեն, որ առեղ չի թագնուել իմ աչքերից :

— Ապրիս, Նղօ, բայց ասա ինձ, Խօնչ կեանք է վարում նա վանքում, միթէ՞ վանականների նման նա էլ ուղօթքի է ապաւինած :

Նղօն ժպտաց :

— Ոչ, Տէր, վանականների մէջ նա ապրում է արքայի պէտէ Լաւրի ունի ընտիր արքայական զգեստ եւ շնայած նրա Վա՛հրամայ հասակին, զէնք ու զրահի մէջ է կորած եւ երբէք չի բաժանվում այդ զէնքերից :

— Խօնչպէս : Միթէ նա յոյս ունի արքայական գահը բարձրանալու, ասաց Վեստ Սարգիսը դառն ժպիտով եւ նրա աչքերում երեւացին վրէժխնդրութեան մոլի կայծակներ :

— Ինչպէս երեւում է, Տէր, նա ցոյց միտքն էլ ունի, որովհետեւ զէնքը ցերեկ նա զինավարժութեամբ է անց կացնում :

— Կը տեսնենք, Նղօ, կը տեսնենք թէ նա ինչպէս կը ժառանգի այդ արքայական դահլը : Միամի՛տ պատանի :

— Այդ պատանին մեզ չուներ, իշխան, դրան գրգռւմ են վահրամ-
եանք, որպէս զի դրան թագաւորեցնելով իրենց գաղտնի նպատակներին
հասնին: Նրանք չեն ուզում քեզ նման լաւ խնամակալ ունենալ, որով-
հետեւ գիտեն, որ դու նրանց պակասութիւնը երեսներովը կը տաս եւ
չես թող տայ, որ ազգը կործանուի դրանց խարդախութեամբ, պատա-
խանեց Նղօն շողոքորթելով իւր տիրոջը, որին միշտ զիւր էին գալիս
այդ տեսակ խօսքեր:

— Բայց այդ ծերունի աղուէսը չի հասնի իւր նպատակին: Նա կը
տեսնի թէ ինչպէս կը քաջախոսեն իւր նպատակները, երբ իւր փայ-
փայած Գաղիկը այլ եւս չի լինի: Այն ժամանակ տեսնենք ո՞ւմ կ'առա-
ջարկի թափուր մնացած արքայական դահլիճը:

Նղօն ապուշ կրթած նայեց իւր տիրոջ գէմքին: Այդ գէմքը զար-
հուրելի եւ դաժան էր, որից Նղօն անգամ սոսկաց: Դժոխքը արտացոլ-
ւում էր իշխանի աչքերում:

Նրանք մի փոքր լուռ առաջ անցան, երբ Վեստ Սարգիսը գիմելով
Նղօյին, խուլ գերեզմանական ձայնով ասաց.

— Նղօ՛:

— Հրամայիր Տէ՛ր:

— Պէտք է մի ծանր գործ կատարես եւ հարթես իմ ճանապարհը:
Պատանի Գաղիկին պէտք է ճանապարհից հանել: Նա արգելք է ինձ:

Նղօն հասկացաւ տիրոջ միտքը եւ ցնցուեց:

--- Խոչալէս, հարցրեց նա նորից տիրոջ գէմքին նայելով:

— Ինչպէս, այդ քո գիտնալու, բանն է: Բայց թէ պատանի Գա-
ղիկը այլ եւս գոյութիւն չպիտի ունենայ այս աշխարհում: Նա պիտի
մեռնի:

— Իշխա՛ն . . .

— Ո՛չ մի բառ, ընդհանեց Վեստ Սարգիսը խրոխտ ձայնով, նա
պիտի մեռնի: Իսկ երբ կը կատարես այդ, այն ժամանակ մեծամեծ պար-
զեւների կարժանանաս: Ասա՛, համաձայն ես:

Տիրեց մի վայրկեան լուռութիւն: Տէր եւ ծառայ իրար աչքերին էին
նայում: Նրանք կարծես ուզում էին թափանցել իրար հոգու խորքը:

— Պատրաստ եմ կամքդ կատարելու, իշխան, վերջապէս ասաց
Նղօն:

Մի վայրկեան, եւ Վեստ Սարգսի մօտայլը անցաւ գէմքից: Անհուն
ուրախութեան ժպտը փայլեց նրա գէմքի վրայ եւ նա մօտեցնելով իւր
ձին Նղօյին, զրկեց նրան, համբուրեց եւ պինդ սեղանով ձեռքը ասաց.

— Ապրիս, Նղօ, դու արժանի ես իմ վստահութեան: Մենք ման-
րամասնութեան մասին յետոյ կը խօսենք:

Երկուսն էլ մտրակեցին ձիերին եւ առաջ սլացան:

Երեկոյ էր, երբ հասան Սուրմառուի բերդը, ուր իշխանն ու ծառան փակուեցան առանձնասենեակում :

Ը.

Դաւադրութիւն

Խրամ գետը կատաղել էր : Պղտոր ալիքներով քշում տանում էր քար ու փայտ եւ կատաղած գաղանի նման փրփուրը բերանին վազում առաջ . . . Այդ Խրամ գետից մի փոքր վեր, Շամշուլէ բերդից ո՛չ հեռի, մի ժայռի գլխին փայլում էր ս. Անապատ վանքի կաթողիկէն : Այդ վանքի միջից լսւում էր սաղմոսերգութեան տխուր մեղեդին : Երեկոյեան պահուն էր : Արեւը արդէն թեքւում էր դէպի իւր մուտքը, իսկ աշխարհային գձուծ գործերից հեռու վախած կրօնաւորները իրենց երեկոյեան աղօթքն էին մրմնջում : Քսանից աւելի կրօնաւորներ ծունկ չոքած սեղանի առաջ աղօթում էին Աստծուն եւ փառաբանում Նրան . . .

Սրբոց պատկերների առաջ վառվում էին կանթեղներ եւ անուշահոտ խնկի ծխով խնկարկւում նրանց : Մի առասկ աստուածային, վեհանձն, երկիւղած ուղաւորութիւն էր յոգնում օտարի վրայ այդ վայրկեանը ս. Անապատի վանքը իւր աղօթող կրօնաւորներով : Ամեն ինչ, ինչ որ աշխարհային էր, մոռացւում էր այդ տեղ եւ մի տեսակ դիւթական զօրութեամբ լցնում մարդու հոգին :

Այդ կրօնաւորների հետ ահա ծունկ չոքած Աստուածամօր պատկերի առաջ, լուռ աղօթում էր եւ մի աասնչորս ամեայ պատանի, որը տարբերւում էր կրօնաւորներից իւր մատաղ հասակով եւ զգեստներով : Այդ պատանին կրօնաւորների նման սեւազգեստ չէր, այլ փայլուն արքայական զգեստի հետ միասին նա ղէնք ու զրահի մէջ էր կորած : Այդ զէնքերից նա աղօթելու ժամանակ անգամ չէր բաժանւում : Չնայած նորա մատաղ հասակին, նրա բաց, ազդող հայեացքի տակ կարծես թաքնուած լինէր մի խորին վիշա, որը կարծես կրծում էր նրա սիրտը : Ի՞նչը արդեօք վշտացրել էր նրա մատաղ հոգին, ի՞նչու նրա սիրտն զէնքին դիմացած էր վշտի անողորմ կնիքը, քանի որ այդ հասակում աշխարհային հոգսերը գոյութիւն չպիտի ունենան եւ նա միշտ պիտի ժպտա՝, փայլի արեւի պայծառ ճառագայթների պէս : Կամ ինչո՞ւ նա սեւազգեստների մէջ է դրնւում, միթէ՞ կեանքի դառն արկածները հինց կեանքի առաջին աստիճաններում ստիպել է նրան թողնել սիրուն կեանքը եւ խստակեաց կրօնաւորների հետ միասին հանդերձեալ աշխարհի մասին մտածել . . . Յայտնի չէր : Միայն երևում էր որ բոլոր կրօնաւորներն էլ երկիւղածութեամբ եւ պատկառանքով էին վերաբերւում դէպի այդ պատանին :

Աղօթքը վերջացրին : Կրօնաւարները քաշուեցին ղէպի իրենց խուցը , այն ինչ պատանին գորս եկաւ հկեղեցոց եւ կտնգնելով պարիսպներէ վրայ : մօռյալ գէմքով ցած նայեց : — Նրա ուղեւոր տակ , Ե. Անապատի վտանքից մի փոքր հեռու , դռնում էր խրամը եւ փրփրալով վազում առաջ :

Պատանին նայում էր գետին , նայում էր նրա փրփրած , կատաղած ալիքներին եւ նրա մատաղ սիրտը յուզում էր : Նա տեսնում էր թէ ինչպէս դեռ կատաղել էր եւ իւր կատաղութեանը զոհում էր ամեն ինչ : Եւ թուի , եւ ծառ , եւ քար : Առանց խնայելու նա ոչնչացնում էր իւր արգելքները , ճանապարհը հարթում եւ իւր ցանկադած ճանապարհով գնում . . . այն ինչ ինքը ի՞նչ էր անում . . .

— Օ՛ . . . դառն է ինձ համար այս կիանքը . ես ազատ , լայն ասպարէզ եմ ցանկանում ուր կարողանամ սրիս զօրութիւնը փորձել , այն ինչ ես , ստիպուած , ինչպէս մի կայանաւոր , անց եմ կացնում օրերս այս սեւազդեասների մէջ , խոնար , ի՞նչ պատճառաւ : Անօրէն վեհա՛ Սարգսի ձեռքից , որը ձեռքն առնելով թաղաւորութեան ղեկը , ուզում է ոչնչացնել Բագրատունեանց տոհմը եւ ինքը թաղաւորել . . . Զէ՛ , Գաղիկը , դահի խկական ժառանգը դեռ կենդանի է : նա թէեւ փոքր է , բայց առեւծի սիրտ կայ նրա մէջ :

Գաղիկը , թուլասիրտ Յովհաննէս-Սմբատ թաղաւորի եղբօր որդին լուսեւ եւ յուզուած սրտով կրկին նայեց խրամի պղտոր ջրերին : Այդ ժաւ մանակ նրա միտն հկաւ Անին իւր գիթ Ախուրեան գետով , իւր հաղարու մի եկեղեցիներով , պալատներով ու շքեղ շինութիւններով : Նա յիշեց իւր տունը , յիշեց իւր հօրը՝ Աշոտին եւ իւր մօրը , որոնք պալատի շքեղ սենեակներում դուրդուրում եւ շոյում էին իրան եւ ապագայ թաւաւոր անուանում . . . Իսկ հիմա ո՞ւր են իւր ծնողները — չկան : Նրանք հանգան , չքացան երկրիս երեսից Հայաստանի գահը յանձնելով դայիւրից մէկին , որը իւր փառասիրութեան համար պատրաստ է ամեն բան ռանտառակ տալ , ամեն իրաւունք ոչնչացնել . . .

Գաղիկը խորին մտքի մէջ ընկղմուած դեռ մտածում էր : Իւր պատանի , բայց խելօք խելքով դատողութիւններ էր տալիս , Հայաստանի ապագան գուշակում , այն ինչ մուծը հեռզհեռէ տարածւում էր չորս կողմը եւ ամեն ինչ ընկղմում խորին խաւարի մէջ : Յանկարծ Գաղիկը ցնցուեցաւ եւ ակամայից նա իւր ուշադրութիւնը ղէպի մի թուփը դարձրեց , որտեղ կարծես մի ինչ որ շարժուեց եւ ապա ամեն ինչ անշարժութեան մէջ մնաց : Գաղիկը նորից նայեց ղէպի այդ թուփը եւ սոսկ կաց : Նա նկատեց , որ ճիւղիւրի միջից փայլում էին երկու արիւնշաւից աչքեր , որոնք ուղղուած էին ղէպի ինքը եւ հետուից անգամ կամենում էին կլանել իրան : Գաղիկը ակամայից ձեռքը ղէպի իւր սրի երախակալը

տարաւ, ապա շփեց իւր ճակատը եւ շոյելով գանգուր մազերը, ինքն իրեն խօսեց.

— Այս ի՞նչ էր, միթէ՞ երազի մէջ էի թէ յիրաւի արեանս ծաւաւի մարդիկ պտտուում են շուրջս . . . Բայց միթէ՞ նրանք չգիտեն որ Գազիկը քնած չէ :

Գազիկը նորից նայեց դէպի այն կողմը, բայց էլ ոչինչ չնկատեց. Չորս կողմը ամեն ինչ խաղաղ էր եւ լուռ եւ բացի Որաւ գետի որոտալուց էլ ոչինչ չէր լսուում :

Գազիկը շուռ եկաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի իւր բնակարանը : Նա ժպտաց, երբ մի քանի քայլ առաջ տեսաւ իւր հաւատարիմ Լեւոնին՝ Հարպիկ իշխանի երրորդ որդուն, որը ձեռքը սրի վրայ դրած հսկում էր իւր տիրոջը եւ ամեն քայլափոխում հետեւում նրան :

— Լեւոնիկ, գիտես ի՞նչ տեսայ, ասաց նա բռնելով նրա ձեռքը :

— Ի՞նչ, Տէր իմ :

— Ինձ թուաց, որ մեզ լրտեսում են այս տեղ, որ գայլերը մեր հոտն առել են եւ վաղ թէ ուշ պիտի մտնեն այս տեղ եւ ո՞վ գիտէ ինչեր չանեն :

— Բայց Տէր, միթէ՞ նրանք չգիտեն, որ քեզ պահպանում է Հարպիկ իշխանի որդին, որ գիշերները մի աչքով քնում է իսկ միւսով հըսկում իւր տիրոջը : Ձէ որ Վահրամ իշխանը քեզ ինձ է հաւատացել, Միամիտ միա, Տէր, եւ հանդիստ քո բնակարանը մտիր, իսկ եթէ կը տեսնենք, որ նրանք մեր տեղը իմացել են, Հայաստանում տեղ չատ կը գտնուի, մինչեւ որ փոթորիկը կանցնի :

— Այդ այդպէս է, Լեւոնիկ, սակայն այս գիշեր պէտք է զգոյշ մնալ : Գազիկի աչքերը սուր են եւ նրան չեն խաբի : Թող թշնամին գայ եւ մեզ պատրաստ գտնի :

— Համբերիր, Տէր, ես այս բոպէիս կը թռչեմ խուզարկելու բոլոր թուփերը եւ վայ նրան, ով իմ սրիս բերանը ընկնի :

— Ո՛չ, Լեւոնիկ, ես հաւատում եմ, որ դու քաջ ես, սակայն մենք մեր թշնամուն չպիտի ցոյց տանք, որ մեզ յայտնի է նրա ներկայութիւնը : Հրամայիր վանքի գոնեւրը փակել եւ ինքդ արթուն կաց, մինչեւ անդամ չարժէ վանականների խաղաղութիւնը վրդովել եւ յայտնի մեր կասկածը :

Գազիկը մտաւ իւր բնակարանը եւ ճրագի լուսաւորութեան տակ երկար ժամանակ խօսում էր ծերունի վանականի հետ Հայաստանի երեւրուն դրութեան մասին, մինչեւ որ վանահայրը հեռացաւ նրանից :

Գազիկը ոչ մի խօսք, ոչ մի բառ չասաց վանահօրը իւր կասկածի մասին, այն ինչ իւր սրտից չէր հեռանում այն աչքերի արտայայտութիւնը, որոնք ուղղուած էին իւր վրայ :

Գազիկը չէր վախկնում մահից, նա ամենիւրեքն չէր էլ մտածում թէ

կարող են իրեն ուզանել, թէ նա թշնամիներ չտա պիտի ունենայ, քանի որ ինքն է միակ ժառանգը թափուլ մուսայած դահի, սակայն նա զգուշ էր այն տեսակ մարդկանցից, որոնք զազանագողի լրտեսում են իրան, նա երկար ժամանակ շրջում էր սենեակում, մինչև որ քունը կամաց կամաց յաղթեց նրան, նա հանուեցաւ, պառկեց փափուկ անկողնի մէջ եւ ասպա յառելով իւր մեծ մեծ աչքերը գէպի առաստաղը կրկին ուղեց քունը փախցնել իրանից, սակայն ֆիզիքական հանգստութիւնը իրենն էր ուզում, Մատաղ մարմինն հանգստութիւն էր պէտք, երիտասարդ հոգուն խաղաղութիւն :

Հետզհետէ Գաղիկի աչքերը ծանրացան եւ քնոյ հրեշտակը նրան իւր դիրկն առաւ : Նա քնեց : Հանդիստ բարձրանում եւ ցածրանում էր նրա կուրծքը այն ինչ նրա մատաղ գէմբի վրայ փայլում էր անհուն երանութեան ժպիտը : Ի՞նչ էր նա երազում այդ բոպէին — յայտնի չէր, սակայն նա ժպտում էր, մի ժպիտ, որը յատուկ էր միայն պատանի հասակին :

Վաղուց արդէն խոր գիշերը տարածուել եւ ամեն կողմը սփռուել էր խորին լուսթիւն Գաղիկի հաւատարիմ Լեւոնիկն էլ ղէնր ու գրահի մէջ կորած թիկն էր տուել Գաղիկի ննջարանի զոների առաջ, քարէ պատուանդանին եւ արթուն հսկում էր իւր տիրոջը : Նա չէր մոռացել Գաղիկի խօսքերը թէ « Լեւոնիկ, պէտք է այս գիշեր արթուն մնալ, մեզ լրտեսում են » : եւ Լեւոնիկը ամեն կերպ աշխատում էր արթուն մնալ, մի աչքով էլ չքնել, թէ չէ ո՞վ գիտէ ինչ կարող էր պատահել, Ծերունի Վահրամը Գաղիկի պաշտպանութիւնը միայն իրան հատուաց : Նա լաւ յիշում է թէ ինչպէս Վահրամ իշխանը համբուրեց Գաղիկին, համբուրեց իրեն եւ ասաց. « Լեւոնիկ, Գաղիկին պահպանիր քո աչքի լոյսի պէս, գիշերը չորս աչքով գիտիր, ցերեկը երկու եւ վա՛յ քեզ եթէ նրա մազին զիպչող լինի » : Այդ խօսքերը յիշեց Լեւոնիկը եւ ասպա միտքը թռաւ, դնաց գէպի իւր հայրենի երկիրը, լեռնոտ Պաղին գաւառը, ուր լեռներին ծերպերում բարձրանում են իրենց հայրենի բերդերը, ուր անմատչելի ծերպերում եւ ձորերում վաղուտ էր ինքը որսի ետեւից եւ նիզակի մի հարուածով դետին գլորում որսը եւ ասպա ուրախ ուրախ դառնում ամբողջ եւ հպարտութեամբ ցոյց տալիս հօրը : Նա յիշում էր թէ ինչպէս իւր հայրը՝ ծերունի Հաբէյը, ախորժակով ուտում էր որսի միսը եւ միշտ գոյում իրեն ու ասում. « Ապրիս, Լեւոնիկ, դու էլ քաջ ես ինչպէս եւ միւս եզրայրներդ - բոլորդ էլ արժանի էք իմ որդիքս կոչուելու » : Վա՛հ, միթէ՞ ես քնում եմ, յանկարծ ասաց Լեւոնիկը եւ ցնցուեցաւ : Թիրաւի նա նկատեց, որ իւր աչքերը ծանրացել են, որ նրա քունը տանում էր, որ նա չի կարողանում արթուն պահել իրան :

— Ձէ՛, ոչ մի ժամանակ ես ինձ թոյլ չեմ տալ քնելու : Այս ի՞նչ յիմարտութիւն է, չէ՞ որ ես խօսք եմ տուել արթուն մնալ, այս ինչ

փոքրորդութիւնն է իմ կողմից, ասաց Լեւոնիկը եւ դուրս գալով սկսեց աջ ու ձախ նայել, ականջ դնել թէ չէ՞ լսուում արդեօք քայլերի ձայն, կամ չկա՞յ արդեօք կասկածելի մի բան: Բայց Լեւոնիկը կասկածելի ոչինչ չնկատեց: Նրա ուշադրութիւնից վրիպեցաւ միայն այն, որ նա չնկատեց վանքի պատերի տակ ձգուած երկու մարդկային մարմին, որոնք արեւնածարաւ աչքերով իրեն էին նայում:

— Ձէ', Գագիկը սխալուել է, կասկածաւոր ոչինչ չէ երեւում, ասաց Լեւոնիկը եւ կրկին ներս մտնելով, թիկն տուեց Գագիկի ննջարանի առաջ:

Անցաւ մի փոքր ժամանակ: Լեւոնիկի մտքի մէջ կրկին հանդէս եկաւ իւր հօր ամբողջը, հայրենի խնճոյքն եւ ուրախութիւնը: Ախ, ինչպէս նա կը ցանկար թռչել այնտեղ, ինչպէս նա ուզում էր գոնէ մի վայրկեան լինել այն տեղ եւ քաշել իւր եղբօր որդուն՝ չարաճճի Պօղոսի ականջները, որ միշտ կանգնում էր իւր առաջ եւ նետը ձեռքին կանչում. « Հօրեղբայր, ի՞նչ կընծայելի ինձ եթէ նետով ահա այս նշանին խփեմ »: — Մի համոզոյր պատասխանում էի նրան. Եւ յիշաւ, այդ չարաճճին խփում էր նշանին եւ իւր վարդազոյն այսերը դէմ առնելով առում. « Դէ՛հ, հօրեղբայր, նշանին խփեցի, համբուրիւր, միայն ինձ համար մի սուր դնիր. ես էլ եմ ուզում մէջքիս սուր կրել, ինչպէս պապս եւ դու կրում էք »: — Եւ Լեւոնիկը փայփայուելով այդ մտքերով չէր զգում, որ թէեւ իւր աչքիւր բաց են, բայց նրա միտքը հետզհետէ քնում է, հետզհետէ կորցնում իւր զգաստութիւնը եւ կոպերը կամաց կամաց ծանրանում:

— Ա'խ, Լեւոնիկ Լեւոնիկ քանի ժամանակ է ես նրան չեմ տեսել, մաածեց դարձեալ Լեւոնիկը եւ նա չնկատեց էլ թէ ինչպէս այդ ժամանակ նրա աչքիւր փակուեցան եւ մի վայրկեանում ամեն ինչ թռան նրա մարից: Նրա ուղեղը դադարեց գործելուց ու հանգիստ անվերջով նինջը պատեց նրան.

Լեւոնիկի ականջները չլսեցին անդամ թէ ինչպէս գրսից լսուեց զգուշաւոր քայլերի ձայներ, թէ ինչպէս իւր դուռը բաց եղաւ եւ մի մարդ սուրը հանած կանգնեց իւր դիմին:

Մարդասպանը կանգնած էր նրա գլխին եւ օրօրում էր սուրը: Նա մտածում էր սպանի՞ր դորան թէ ոչ: Այդ չէր իւր նպատակը: Լեւոնիկի կեանքը նրան պէտք չէր, նրան հարկաւոր էր աւելի թանկագին կեանք: Նա պիտի վերջ դնէր Գաղիկ իշխանի կեանքին, որ ստանար Վեստ Սարգսից թանկ դնով ձեռք բերած ոսկիները: Եւ մարդասպանը վճռեց առաջ տրան սպանել, յետոյ միւսին: Սա արդեւք էր նրա նպատակին: Եւ մարդասպանը սուրը բարձրացրեց եւ ուղից մխել Լեւոնիկի կուրծքը, երբ մի անորոշ խուլ շշուռն լսեց գրսից: Մարդասպանը կանգ առաւ եւ դէպի դուռը նայեց ուր դանդաղ, զգուշաւոր քայլերով ու որ մօտենում էր:

Այդ միջոցին Լեւոնիկը աչքերը բաց արաւ եւ տեսաւ մարդասպան-
նին մերկ սուրը ձեռքին : Մի վայրկեան եւ Լեւոնիկը վեր թռաւ անդից
եւ սկսեց երկուսի մէջ կռիւը :

— Է՛, հէ՛յ , լաւ ժամանակ գտար , Լեւոնիկին դոռաց նա , անձ-
նատուր եղիւր թէ չէ մաս մաս կը կտրասեմ :

Մարդասպանը սրի հարուածով վիրաւորեց Լեւոնիկի ուսը : Լեւո-
նիկը ցաւից կսկծաց , բայց աւելի կատաղեց , երբ տեսաւ որ դուռը քայ-
ուելով մի ուրիշ չարագործ ներս մտաւ եւ յարձակուեց իւր վրայ :

— Ա՛ . . . անիծուածներ , դուք երկուսն էք թէ էլի՞ կաք : Միթէ՞
դուք չգիտէք , որ Լեւոնիկին տասն էլ հերիք չէ :

Կռիւր երկար չտեւեց : Չարագործներին մէկը շուտով վայր ընկաւ ,
իսկ միւսը տեսնելով այդ . խոյս տուեց եւ շուտով անյայտացաւ :

Այդ միջոցին պատանի Գագիկը վեր կացաւ եւ անսնկով վիրաւոր
չարագործին , գլուխը շարժեց : Չարագործը հեծում էր մահուան տագնա-
պի մէջ :

Աղմուկը ընկաւ վանքի մէջ եւ շուտով ամեն կողմը ճրագներ վառ-
ուեցան : Նրանք ամեն կողմը փնտռեցին միւս չարագործին բռնելու ,
սակայն նրա հետքն էլ չգտան : Ո՞րտեղից էին այդ մարդասպանները
ներս եկել եւ ո՞րտեղից փախուսաւ տուեց նրանցից մէկը . այդ անյայտ
մնաց : Սակայն երբ նայեցին վիրաւորուածի դէմքին — սոսկացին : —
Դա վանքի ծառաներից մէկն էր — Մարկոսը :

— Դաւաճա՛ն , այդ ում էիր ուղղում սպանել , կանչեց վանհայրը
բարկութիւնից թողացող շրթունքներով :

— Ների՛ր . . . վանհայր , ես մեղ չունեմ . . . Եղօն . . .
խօսքը կիսատ մնաց վիրաւորի բերանում եւ նա շունչը փչեց :

— Նա կաշառուած էր Եղօյից , բայց թէ ո՞վ է այդ Եղօն հա-
զաղանիքը , ասաց Լեւոնիկը եւ սառնասրտութեամբ իւր վէրքը քացեց
կապելու . . .

Թ.

Յուսահատ սիրտը

Լուսիկի մատաղ կեանքը ծաղկում էր եւ ուրախ թռչնիկի նման
թրթռում : Դեռ փոքրիկ վարդի նման նա օր աւուր բացում էր ու գե-
ղեցկանում : Գարնանային արեւի անդրանիկ ճառագայթները նոր սփռել
էին աշխարհին վրայ , երբ Լուսիկը ոտքի վրայ էր : Նա նոր իւր կողմ
էր կիթել եւ գէպի դաշտ թողել , իսկ ինքը բոկոսն մտել իւր փոքրիկ
պարտէզը , ուր նարգիզն ու շուշանը , ռեհանն ու սուսամբարը բուրում
էին անուշահոտութեամբ : Նա նայում էր ամեն մի մարդ . ամեն մի ծաղ-

կից առանձին հոտառում եւ ապա ջրում իւր ծաղիկները . . . Լուսիկը սիրում էր իւր փոքրիկ պարտէզը, որը իւր ձեռատունկն էր եւ ուր ազատ ժամերը անց էր կացնում իւր ծաղիկների եւ վարդերի հետ զրոյց անելով։ Այդ վարդերի թուփերի վրայ ամեն առաւօտ նստում էր բլբուլը եւ իւր սիրուն երգն երգում։ Բլբուլը երգում էր . . . Նրա ձայնը խիստ զուրաւի, խիստ քնքոյ էր, որ շարժում էր Լուսիկի սրտի ամենանուրբ թելերը եւ նրան լացացնելու չափ յուզում . . . Ո՛հ, բլբուլը սէր էր երգում, սէ՛ր մատաղ կիանքին, սէր նոր բացուող վարդի կոկոնին։ Լուսիկի սիրտն էլ կարօտ էր այդ սիրոյն, կարօտ իւր գիծ Ստեփանիկի սիրուն դէմքին, բայց ահա ամիսները գլորւում էին իրար ետեւից, սաւ կայն նա չկար ու չկար։ . . . Ա՛խ, թո՛ւր, բլբո՛ւլ, թո՛ւր, հեռացիր իմ ձեռատունկ վարդերից. քո երգը քաղցր է քան մեղր եւ թիւ նալից քան օձի թոյնը։ Դու ե՛ւ կրակ ես թափում սրտիս մէջ ու այրում նրան, ե՛ւ թոյն ես թափում սպանում ինձ, ե՛ւ մեղեդիներ երգում, որոնք քաղցր են քան նոյն ինքն երջա՛ն կութիւնը . . . Ա՛խ, քո երգերից խաբուած մոռանում եմ ամեն ինչ եւ նրա գրկում կարծում. բայց սո՛ւտ է ամեն ինչ, դատարկ ցնորք, սնտոխ երա՛զ։ Ստեփանիկը ինձ խաբեց եւ նա էլ չի վերադառնայ . . .

Այդպէս մատածում էր Լուսիկը եւ ամեն օր բլբուլի երգը լսելուց յետոյ ջրում իւր պարտէզը, ծաղիկներից մի փունջ կազմում եւ իւր խուղը դարգարում. ապա գիմելով հօրը շարունակ հարցնում.

— Հայրիկ, Հարպիկ իշխանից լուր չունի՞ս, երբ պիտի գայ Ստեփանիկը։

— Ի՞նչ է աղջկոյ, ի՞նչու թառամում են այսերդ եւ խաւարում աչքերդ . . . չէ՞ որ գիծ Ստեփանիկը խօսք սուլաւ վերադառնալու . . . Ի՞նչու դու համբերու թիւն չունիս։

— Ա՛խ, հայրիկ, օրերն անցնում են, բայց ոչ Հարպիկ իշխանն է երեւում եւ ո՛չ Ստեփանիկը, իսկ ես մաշւում եմ . . .

— Համբերութիւնը լաւ բան է, Լուսիկ . . . չէ՞ որ ես ինքս օրհնեցի երկուսիդ նշանադրութիւնը եւ ինքը Հարպիկ իշխանը խոստացաւ խաչդ բռնելու։ Միթէ՞ Հարպիկ իշխանը կը դրժի իւր խօսքը, միթէ՞ նա կը մոռանայ իւր սուտ խոստմունքը։ Ձէ, նա ուր որ է կ'երեւայ, որովհետեւ նրա սիրտն էլ կապուած է մեր Գոհարիկի հետ . . . Բայց այս ի՞նչ եմ տեսնում, Լուսիկ, նայիր ճանապարհի ուղղութեամբ, կարծես փոշու անդերս են բարձրանում, խօսքը յանկարծ փոխեց դարբին Ղեւոնդը եւ ձեռքը ճակատին դնելով ուշադրութեամբ սկսեց գէպի փոշու ամպը նայիլ։

— Այո, հայրիկ, կարծես մի խումբ ձիաւորներ են գալիս, պատասխանեց Լուսիկը եւ նրա սիրտը կարծես կանգ առաւ ուրախութիւնից։ Նա այդ կողմից Հարպիկ իշխանին եւ իւր գիծ Ստեփանիկին էր սպասում։

— Անպատճառ Հարպիկ իշխանն է , ասաց Ղեւոնդը :

— Ձեմ կարծում , հայրիկ , Հարպիկ իշխանը չէ սիրում մի խումբ ձիաւորներով շրջել , Նա միայն Ստեփանիկի հետ է շրջում , այն ինչ այս խումբը մեծ է : Ձե՞ս տեսնում , հայրիկ , ինչպէս փայլում են զէնքերը արևի ճառագայթների տակ , ով որ է նշանաւոր իշխաններից մէկն է լինելու , ասաց յուսահատ ձայնով Լուսիկը :

— Հա՛ , հասկանում եմ , մեր թագաւորութեան խնամակալ Վեստ Սարգիսը կը լինի : Օ՛ , եթէ նա է , մենք շուտով պիտի հեռանանք զոռներից : Եւ չեմ ցանկանում նրա երեսը տեսնել :

Մինչդեռ հայր ու աղջիկ խօսում էին , ձիաւոր խումբը մօտեցաւ նրանց եւ սրարչաւ անցաւ նրանց առաջից դէպի Անի քաղաքը : Հայր ու աղջիկ զարմացած դեռ նայում էին նրանց ետեւից : Այդ խումբը բաղկացած էր մօտ հարիւր ձիաւորներից եւ մի քանի իշխաններից , որոնց առաջ գնում էր մի յոյն իշխան :

— Պատգամաւոր Հոռոմներից . . . Այս ի՞նչ բան է , ասաց Ղեւոնդը :

— Այո , յոյն իշխան էր առաջին ձիաւորը , բայց ինչ բան ունի նա մեր երկրում :

— Անշուշտ մի նոր վիշտ , մի նոր տառապանք է բերում հայերիս համար , թէ չէ Հոռոմոց թագաւորը օգուտի համար մեզ մօտ պատգամաւոր չի ուղարկի . կրեւի մի փորացաւ ունի :

— Բայց տեսա՞ր , հայրիկ , ինչ գոռոզ կերպարանք ունէր . նա կարծես մեր Հայաստանի տէրը լինէր այնպէս էր իրեն պահում . չէ՞ որ մեր թագաւորներն էլ այդպէս գոռոզ կերպարանք չունեն , ինչպէս այդ յոյն իշխանը :

— Է՛հ , աղջիկս , հիմա դրանց գոռոզանալու ժամանակն է քանի որ մենք թագաւոր չունենք , այ երբ Գաղիկ իշխանը թագաւոր կ'օծուի , այն ժամանակ դրանք չեն համարձակուի այդպէս գոռոզ դիրք բռնել :

— Իսկ Գաղիկը ո՞ւր է , հայրիկ , ի՞նչու նրան չեն օծում թագաւոր :

— Նա դեռ փոքր է , աղջիկս , հազիւ 15 տարեկան եւ անպիտան Վեստ Սարգսի ձեռքից ծածկուած : Այ , թող մի փոքր նրա թեւերը ամրանան , այն ժամանակ նա ցոյց կը տայ Վեստ Սարգսին թէ ինքը ինչ տեսակ արծուի կորիւն է :

— Լաւ , ի՞նչու Վեստ Սարգիսը թշնամութիւն է անում Գաղիկին :

— Ի՞նչու — նրա համար որ զանը ինքը ժառանգի եւ ոչ թէ Գաղիկը : Հարցրու « Ո՞րքե՞ն » , տես ինչեր կը պատմի Վեստ Սարգսի կեանքից : Նա իւր փառասիրութեան համար ամեն ինչ կը զոհի եւ ես կարծում եմ , որ այս յոյն իշխանին էլ նա է հրաւիրել , ո՞վ գիտէ ինչ սառնայտութիւններ նւթելու համար :

— Իսկ Հարպիկ իշխանը ո՞ւմ կողմն է . միթէ՞ նա կը պաշտպանի Վեստ Սարգսին , եթէ հարկը ստիպի :

— Եթէ հարկը ստիպի՛ . . . Եթէ հարկը ստիպի նա Վեստ Սարգսի արեւնը կը խմի , ինչպէս եւ Վահրամը , բայց ինչ կանես որ Վեստ Սարգսի սրտը ներկայիս ուժեղ է եւ թագաւորութեան բոլոր գանձը իւր ձեռքին է : Այդ է պատճառը , որ Վահրամեանք հեռուից մոմոռում են , բայց դեռ ոչինչ չեն կարողանում անել նրան :

— Աստուած վերջը բարի անէ , հայրիկ , լաւ չէ , որ մեր իշխանները փոխանակ ձեռք ձեռքի տալու իրար դէմ են գնում :

— Հը՛ւ , հենց այդ է որ մեր տունը քանդում է է՛ . . . Այդ անմիաբանութիւնը որ չլինէր , հօ մեր ազգի նման ուժեղ եւ զօրաւոր ազգ մէկն էլ չէր լինի : Բայց ինչ կանես , որ արտաքին թշնամին հենց այդ բանից է բռնու ւ եւ մեր աչքը հանում թէ չէ ինչպէս կը համարձակուէր կամ յոյնը կամ արաբը մեր աշխարհը աւերել եւ խռնատակ տալ :

— Բայց Վեստ Սարգսիսը ի՞նչ կօգտուի , հայրիկ , իւր անմիաբանութիւնից :

— Այդ արդէն մեր բանը չէ : Կ'օգտուի թէ չի օգտուի չգիտեմ , բայց որ Հայաստանը տակն ու վրայ կը լինի — այդ լաւ գիտեմ : Է՛ , աղջիկս , կը մեծանաս դեռ շատ բան կ'իմանաս : Այժմ գնա՛ , դու քո ապուրը պատրաստիւր , ո՞վ գիտէ գուցէ հենց հիմա երևալ քո Ստեփանիկը եւ իւր գօռութիւնները բանեցնէ ու քեզանից շուտով ապուր ուզէ : Զէ՛ որ նա քո եփած ապուրը սիրում է :

Լուսիկը խոր ախ քաշեց և հեռացաւ , այն ինչ դարձին Ղեւոնդը մտազբաղ սկսեց խուզի առաջը չըջել , թէ ի՞նչ էր մտածում — յայտնի չէր , երեւում էր միայն , որ նրա սրտի մէջ մի ինչ որ ներքին կռիւ կար , մի ինչ որ անյայտ որդ բոյն էր դրել նրա սրտի մէջ եւ անողորմաբար կը բռնում էր նրա սիրտը եւ տակն ու վրայ անում նրա հոգւոյ խաղաղութիւնը . . . :

(Շարունակելի)

ԲԱԳՐՍՏ ԱՅՎԱԶԵԱՆԾ

